

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки

Ефективна ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

№ 8, 2011 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 338.246:338.45

*М. В. Каплієнко,
аспірант, Харківський національний економічний університет*

ОЦІНКА СТУПЕНЮ ВПЛИВУ ВАЖЕЛІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ НА ДИНАМІКУ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ПРОМИСЛОВОСТІ

Стаття присвячена оцінці ступеню впливу важелів державного регулювання економіки на динаміку розвитку галузей промисловості. Визначені основні засоби, інструменти і складові механізми регулюючого впливу держави. Встановлена ступінь впливу важелів державного регулювання економіки на галузеву динаміку промисловості.

The article is about assessment of influence level of economy government regulation levers upon dynamics of industry development. Major methods, tools and mechanism elements of regulative government influence have been defined. Influence level of economy government regulation levers upon branch-wise dynamics of industry has been determined.

Ключові слова: державне регулювання економіки, промисловість, регулюючі важелі, галузева динаміка промисловості, структурна політика, механізм структурної політики.

Вступ. Державне регулювання економіки являє собою регулювання поведінки суб'єктів ринку, визначення перспективи розвитку національної економіки, виконання спрямовуючої функції в реалізації довгострокових програм розвитку шляхом застосування правових, адміністративних та економічних важелів [1].

Виконання державою функцій державного регулювання економіки, пов'язаних зі стимулюванням економічного розвитку, неможливе без регулювання такої важливої складової економіки України як промисловість.

Від рівня розвитку промисловості залежить технічне переоснащення та інтенсифікація всіх галузей економіки, підвищення якості життя населення. Промисловість сприяє розвитку та підвищенню ефективності сільськогосподарського виробництва, забезпечуючи його технікою, будівельними матеріалами, мінеральними добривами та іншими видами продукції. Вона визначає масштаби й темпи розвитку інших галузей матеріального виробництва - транспорту і зв'язку, будівництва, торгівлі та інших. Промисловість є одним з основних джерел оплати праці найманих працівників, прибутку підприємств, податкових та валютних надходжень держави [2]. Однак в промисловості існує ціла низка проблем, більшість яких пов'язані зі структурними диспропорціями.

Дослідженням проблем, пов'язаних з аспектами державного регулювання різних галузей економіки, зокрема, питаннями структурної політики, займалися такі вчені, як: С.Аптекар, В.Бодров, В.Геєць, А.Дегтяр, М.Долішній, М.Козоріз, М.Кизим, Г.Мостовий, Н.Нижник, А.Чухно та інші. Проте проблема оцінки ступеню впливу важелів державного регулювання економіки на динаміку розвитку галузей промисловості залишається не достатньо дослідженою.

Метою дослідження є оцінка ступеню впливу важелів державного регулювання економіки на динаміку розвитку галузей промисловості.

Необхідність та доцільність такого дослідження пояснюється тим, що на підставі отриманих результатів можливо підвищити ефективність важелів державного регулювання.

Результати дослідження. Основні засоби, інструменти і складові механізми регулюючого впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання можна згрупувати у наступні важелі впливу:

- система оподаткування;
- державне замовлення;
- ліцензування і патентування;
- сертифікація та стандартизація;
- регулювання цін і тарифів.

Проте перед тим, як визначити вплив окремих регулюючих важелів, варто визначити ступінь загального впливу держави на динаміку розвитку галузей промисловості (табл.1) [3].

**Таблиця 1. Індекси промислової продукції за видами діяльності
(у відсотках до попереднього року)**

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Промисловість	114	107	116	113	103	106	108	95	78	111
Добувна промисловість	103	102	106	104	104	106	103	96	89	104
Переробна промисловість	117	109	118	115	103	106	110	94	74	114
в тому числі										
виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	118	108	120	112	114	110	108	98	94	103
легка промисловість	114	100	104	114	100	98	97	89	74	109
обробка деревини та виробництво виробів з деревини, крім меблів	128	123	124	126	120	114	112	98	75	110
целюлозно-паперове виробництво; видавнича діяльність	118	108	126	126	113	110	112	100	81	103
виробництво коксу, продуктів нафтопереробки	154	125	109	103	87	88	102	87	97	100
хімічна та нафтохімічна промисловість	111	106	117	114	110	103	108	91	77	123

виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	111	105	118	119	114	113	112	97	62	109
металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	105	104	114	112	99	109	107	88	73	112
машинобудування	119	111	136	128	107	112	119	100	55	136
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	103	101	105	99	103	107	102	98	89	110

З метою аналізу доцільно використати агреговані показники якості державного регулювання за оцінками Світового Банку [4]. Агреговані показники з оцінки відповідних сфер діяльності держави наведені таблиці 2.

Таблиця 2. Агреговані показники якості державного регулювання (2001-2009рр.)*

Агрегований показник	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Політична стабільність і відсутність насильства	40	44	39	36	39	48	51	48	35
Ефективність роботи уряду	28	29	36	33	38	33	30	29	24
Якість регулювання	26	26	26	38	40	36	38	36	32
Верховенство закону	20	24	22	28	30	24	27	29	26
Боротьба з корупцією	14	16	18	20	32	31	28	27	20

* Дані за 2010 рік відсутні

За допомогою побудови матриці парних коефіцієнтів кореляції вдалося отримати результати, які за шкалою Чеддока, свідчать про наявність зв'язку між якістю державного регулювання та галузевою динамікою промисловості. Майже у всіх галузях промисловості спостерігається формальна залежність від ефективності роботи уряду.

Одним з основних важелів державного регулювання економіки є оподаткування. З метою аналізу в ході дослідження були обрані з переліку загальнодержавних податків та інших обов'язкових платежів, ті які застосовують більшість підприємств, не залежно від виду діяльності. З внесків на загальнообов'язкове соціальне страхування, пов'язаних з фондом оплати праці (ФОТ), були обрані тільки нарахування на ФОТ, оскільки відрахування з ФОТ мають незначний розмір, що не може суттєво вплинути на результати діяльності підприємств.

Динаміка індексів ставок основних податків наведено в таблиці 3.

Таблиця 3. Індеси ставок податків (обов'язкових платежів) (у відсотках до попереднього року)

Вид податку (обов'язкового платежу)	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Податок на прибуток підприємств і організацій [5]	100	100	100	83	100	100	100	100	100	100
Податок на додану вартість [6]	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Внески до Пенсійного фонду України [7]	100	100	100	100	101	98	104	100	100	100
Внески на державне соціальне страхування на випадок безробіття [8]	100	100	100	127	84	81	100	100	123	100
Внески на державне соціальне страхування [8]	100	100	100	73	100	100	52	100	93	100
Податок з доходів фізичних осіб [9]	100	100	100	100	100	100	115	100	100	100

Аналіз ступеню залежності між динамікою індексів промислової продукції за видами діяльності та індексів ставок податків (обов'язкових платежів) (табл. 3) доцільно провести за допомогою побудови матриці парних коефіцієнтів кореляції. Отримані результати по шкалі Чеддока, свідчить, що майже всі коефіцієнти кореляції знаходяться в інтервалі від 0,1 до 0,5, тобто між змінами ставок податків та динамікою розвитку промисловості формальної залежності не спостерігається, що дозволяє зробити висновок про низьку дієвість податкових важелів.

В результаті побудови матриці парних коефіцієнтів кореляції отримано також дані, про високий рівень формальної залежності між галузями промисловості. За шкалою Чеддока майже всі отримані коефіцієнти кореляції входять в інтервал з 0,9-1,0, що свідчить про дуже високий рівень кореляції. Можна припустити що такі результати свідчать про те, що на динаміку всіх галузей промисловості впливають однакові фактори. Враховуючи вищенаведений аналіз зв'язку зміни ставок податків на галузеву динаміку промисловості, ставки податків не суттєво впливають на розвиток промисловості.

У зв'язку з низькою дієвістю податкових важелів, доцільно розглянути законодавчі основи як підґрунтя формування механізму структурної політики держави.

Основними засобами регулюючого впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання є:

- державне замовлення;
- ліцензування і патентування;
- сертифікація та стандартизація;
- регулювання цін і тарифів [10].

Отже, необхідно визначити зміни законодавства у відповідних сферах на протязі періоду, який досліджується.

Для того, щоб можливо було проаналізувати наявність лінійного зв'язку змін законодавства та галузевої динаміки промисловості, введені дані змінні: 0 - змін не було; 1 - зміни не суттєві; 2 - зміни суттєві (табл. 4).

Таблиця 4. Зведені показники змін законодавства

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Державне замовлення [11]	0	0	1	0	0	2	0	0	0	1
Ліцензування [12]	1	2	2	2	2	2	2	0	2	2
Патентування [13]	1	2	2	2	1	1	1	0	2	0
Сертифікація та стандартизація [14]	2	2	1	1	2	0	0	0	2	0
Регулювання цін і тарифів [15]	0	1	1	1	0	2	0	0	0	2

На підставі цих даних та індексів промислової продукції проведено кореляційний аналіз впливу змін законодавства на галузеву динаміку промисловості. Оцінюючи результати кореляційного аналізу можна зробити висновок, що галузева динаміка промисловості не має лінійної залежності від змін у наведених сферах законодавства. Оскільки коефіцієнти кореляції за шкалою Чеддока знаходяться в інтервалі від 0,1 до 0,3, що вказує на слабку лінійну залежність, та від 0,3 до 0,5, що вказує на помірну лінійну залежність. Більш помітний вплив спостерігається на галузь металургійного виробництва змін у сфері регулювання цін і тарифів; на виробництво та розподілення електроенергії, газу та води змін у сфері державного замовлення.

Проведення державою структурної політики відбувається також і через інноваційну та інвестиційну політику шляхом регулювання та підтримки відповідних

напрямів діяльності. Отже, доцільно визначити вплив діяльності держави у відповідних напрямках на розвиток галузей промисловості за допомогою кореляційного аналізу. Вихідні дані для аналізу наведені в таблиці 5.

Таблиця 5. Вихідні дані для визначення впливу діяльності держави у сфері інноваційної та інвестиційної політики на розвиток галузей промисловості

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Індекси інвестицій в основний капітал за рахунок кредитів банків [3]	358	142	211	137	240	141	161	130	53	99
Індекси інвестицій в основний капітал за рахунок коштів іноземних інвесторів [3]	101	146	136	96	174	98	145	114	90	96
Індекси інвестицій в основний капітал за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів [3]	141	105	175	203	78	137	145	121	50	50
Індекси інвестицій в основний капітал за рахунок інших інвесторів [3]	136	112	128	146	118	135	149	123	69	128
Індекси освоєних нових видів інноваційної продукції [3]	127	117	33	54	79	76	105	97	110	90

Отримані результати свідчать про достатньо високий рівень формальної залежності розвитку майже всіх галузей промисловості від всіх видів інвестицій в основний капітал, окрім інвестицій за рахунок коштів іноземних інвесторів.

Кредити банків здійснюють високий вплив на виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів. Помітний вплив на такі галузі: легка промисловість; обробка деревини та виробництво виробів з деревини, крім меблів; целюлозно-паперове виробництво; видавнича діяльність; виробництво коксу, продуктів нафтопереробки та виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції. Інші галузі характеризуються помірним рівнем залежності.

Від обсягу інвестицій в основний капітал за рахунок коштів іноземних інвесторів не істотно впливає на динаміку розвитку промисловості. Помірний рівень залежності мають такі галузі: добувна промисловість; виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів; обробка деревини та виробництво виробів з деревини, крім меблів та виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції. Інші галузі характеризуються слабкою залежністю.

Спостерігається високий ступінь залежності галузей промисловості від інвестицій в основний капітал за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, особливо у целюлозно-паперовому виробництві та видавничій діяльності. Помітний вплив у таких галузях: виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів; легка промисловість; обробка деревини та виробництво виробів з деревини, крім меблів; виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції; металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів та машинобудування. Помірний рівень залежності - добувна промисловість; хімічна та нафтохімічна промисловість. Галузі виробництво коксу, продуктів нафтопереробки та виробництво та розподілення електроенергії, газу та води характеризуються слабким рівнем залежності.

Високий рівень залежності від інвестицій за рахунок інших інвесторів спостерігається у таких галузях: добувна промисловість; легка промисловість; обробка деревини та виробництво виробів з деревини, крім меблів; целюлозно-паперове виробництво; видавнича діяльність; хімічна та нафтохімічна промисловість; виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції; металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів та машинобудування. Помітну залежність виявило виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів. Слабким рівнем залежності характеризується виробництво коксу, продуктів нафтопереробки.

Але рівень інноваційного розвитку здійснює вплив тільки на виробництво коксу, продуктів нафтопереробки. Це можна пояснити низьким загальним рівнем впровадження інновацій у промисловості України.

Висновок. На підставі аналізу впливу регулюючих важелів механізму структурної держави політики на динаміку розвитку галузей промисловості зроблені наступні висновки: загальна ефективність регулюючих дій держави здійснює помітний вплив на динаміку промисловості; на даний час податки не є дієвим важелем державного регулювання розвитку промисловості, з чого випливає, що сфера оподаткування потребує реформування; на зростання обсягу промисловості країни істотно не впливає жоден з важелів державного регулювання, які стосуються змін у законодавстві; суттєвий вплив на зростання обсягу промисловості країни виявляють інвестиції за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів; найбільший стимулюючий вплив на зростання обсягу промисловості країни виявляють інвестиції інших інвесторів, ніж банки та іноземні інвестори; інноваційна продукція ще не стала фактором зростання обсягу промисловості.

Отже, можна зробити висновок про необхідність формування механізму структурної політики держави з урахуванням цих особливостей.

Література

- Мельник А. Ф. Державне регулювання економіки перехідного періоду (світовий досвід і проблеми України) / Мельник А. Ф. – Тернопіль: Збруч, 1995р. – 179с.
- Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави: національна доповідь / [Амоша О. І., Андрос Є. І., Бажал Ю. М. та ін.] за заг. ред. В. М. Гейця [та ін.]. - К.: НВЦ НБУВ, 2009. - 687с.
- Офіційний веб-сайт «Державний комітет статистики України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<http://www.ukrstat.gov.ua/>
- Country Data Report for UKRAINE, 1996-2009 [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://info.worldbank.org/governance/wgi/pdf/c226.pdf> — Назва з екрана.
- Про оподаткування прибутку підприємств Закон України N 334/94-ВР від 28.12.1994р.// Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=9&nreg=334%2F94-%E2%F0> — Назва з екрана.
- Про податок на одану вартість: Закон України N 168/97-ВР від 03.04.1997р.// Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=6&nreg=168%2F97-%E2%F0>
- Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України N 400/97-ВР від 26.06.1997р.// Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=400%2F97-%E2%F0>
- Про розмір внесків на деякі види загальнообов'язкового державного соціального страхування: Закон України N 2213-III від 11.01.2001р.// Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2213-14>
- Про податок на одану вартість: Закон України N 168/97-ВР від 03.04.1997р.// Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=6&nreg=168%2F97-%E2%F0>
- Господарський кодекс України N 436-IV від 16.01.2003р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. — Офіц. сайт. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=436-15> — Назва з екрана.
- Про державне замовлення для задоволення пріоритетних державних потреб [Електронний ресурс]: (Закон України N 493/95-ВР від 22.12.1995р.) / Верховна Рада України. — Офіц. сайт. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=493%2F95-%E2%F0> — Назва з екрана.
- Про ліцензування певних видів господарської діяльності [Електронний ресурс]: (Закон України N 1775-III від 01.06.2000р.) / Верховна Рада України. — Офіц. сайт. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1775-14> — Назва з екрана.
- Про патентування деяких видів підприємницької діяльності [Електронний ресурс]: (Закон України N 98/96-ВР від 23.03.1996р.) / Верховна Рада України. — Офіц. сайт. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=98%2F96-%E2%F0> — Назва з екрана.
- Про стандартизацію і сертифікацію [Електронний ресурс]: (Декрет Кабінету Міністрів України N 46-93 від 10.05.1993р.) / Верховна Рада України. — Офіц. сайт.

- Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=46-93> — Назва з екрана.

15. Про ціни і ціноутворення: Закон України N 507-ХІІ від 03.12.1990р.// Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=507-12>

Стаття надійшла до редакції 09.08.2011 р.

ТОВ "ДКС Центр"